

# SZEMLE

Olti Ágoston

## Megtorlás forradalom nélkül

*Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959).* Szerk. Stefano Bottoni (főszerkesztő), László Márton, László Réka, Lázok Klára, Novák Zoltán. Pro-Print Könykiadó. Csíkszereda, 2006. 431 oldal.

A történelmi események kerek évfordulói alkalmával mindig tömegesen jelennek meg a könyvek, tanulmányok. Egy ilyen évforduló a grandiózus konferenciák és megemlékező ünnepségek szervezésén túl arra jó, hogy a téma a köztudat középpontjába kerüljön. Ezzel lehetőség nyílik a téma újraértelmezésére, új források látnak napvilágot, és új összefoglaló művek jelenhetnek meg. A magyar forradalom 50. évfordulója kiváló alkalom volt a magyar forradalom erdélyi visszhangjának az újraértékelésére. Ennek megfelelően két kötet is megjelent Dávid Gyula<sup>1</sup> és Pál-Antal Sándor<sup>2</sup> a forradalmat követő megtorlásokról, valamint a Székelyföld c. kulturális folyóiratnak is megjelent egy tematikus száma.

*Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)* c. könyv is ebbe a sorozatba illeszkedik be, egypár olyan markáns jelleggel, amelyet a továbbiakban bemutatok. A kötet a Források a romániai magyarság történetéhez sorozat része. A sorozat keretében már több, a romániai magyarságot érintő fontos probléma (Országos Magyar Párt, Észak-Erdély szovjet közigazgatása) került új megvilágításba. A teljes sorozatot jellemzi a forráskiadási szabályok szigorú betartása, valamint az egységes szerkesztési módszertan érvényesítése.

*Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)* c. kötet összeállítói a fiatal történészek, különböző doktori iskolák hallgatói. A szerkesztők megfelelő tapasztalattal rendelkeznek az ötvenes évek kisebbségtör-

---

1 Dávid Gyula: *1956 Erdélyben. Politikai elitéltek életrajzi adattára 1956–1965.* Polis kiadó, Kolozsvár, 2006.

2 Pál-Antal Sándor: *Áldozatok – 1956. A forradalom utáni megtorlások a Magyar Autonóm Tartományban.* Mentor kiadó, Marosvásárhely, 2006.

ténetének tanulmányozásában, részt vettek a Magyar Autonóm Tartomány kutatási programban is. Eredményeiket az *Autonóm magyarok? Székelyföld az ötvenes években* c. tanulmánykötetben publikálták.

A kötet a magyar forráskiadási hagyományoknak megfelelően a jegyzetekkel ellátott forrásokon túl, a források mellett tartalmaz egy komoly bevezető tanulmányt, a romániai magyarság történeti kronológiáját 1956 és 1959 között, az ötvenhatos események romániai válogatott bibliográfiáját, valamint név- és intézménymutatót.

A Stefano Bottoni által jegyzett bevezető tanulmány szemléletmódjában hoz újat az eddig megjelent 1956 értelmezésekhez képest. Bottoni a bevezető tanulmányban túllép az elítéltek/meghurcoltak ártatlanság diskurzusán, és nemcsak a meghurcoltak ártatlanságra/hősiességre fókuszáló nézőpontjából szemléli az eseményeket, hanem a román állam szempontjából is. Ennek a nézőpontnak a beemelése növeli a bevezető tanulmány értékét, hiszen ha ebből a nézőpontból vizsgáljuk az eseményeket, megérthetjük a hatalom logikáját, amely nem a bűnös/ártatlan keretben szemlélte az eseményeket, hanem az állambiztonság szempontjából. 1956 fordulópont a román kisebbségpolitikában, hiszen ez bizonyította, hogy a Magyar Autonóm Tartomány biztosította új típusú területi alapú integráció nem sikeres, és a magyar kérdés újra biztonságpolitikai kérdés lett a pártvezetés számára, és ez határozta meg a stratégiáját.

A bevezetőben a szerző a romániai magyarságot ért sérelmeket a román társadalmon belüli folyamatként mutatja be – kiemelve a magyarkérdés megoldásának a specifikumait.

A bevezető tanulmány és a források megpróbálják bemutatni a korszakban párhuzamosan zajló folyamatokat. Ennek megfelelően a szerző három fontosabb folyamatot különít el:

1. a XX. Kongresszus hatása az RKP stratégiájára;
2. az 1956-os magyar forradalom hatása a kommunista pártra: a nemzetközi pozíciójának megerősítése, belpolitikai szinten a társadalom feletti kontroll erősítése, magyarságpolitika változása;
3. az integrált magyar elit új pozicionálása 1956-ban.

A forrásgyűjtemény, mivel Romániában nem volt forradalom, és nem lehet egy szűk időperiódusra, a magyar forradalom időszakára redukálni az eseményeket, mert így csupán a recepcióra helyeződik a hangsúly. Ezért az 56-os eseményeknek egy nagyobb ívét adja a kötet. Ennek megfelelően a források az SZKP XX. Kongresszusának a romániai fogadtatása a kiindulópont (I. fejezet), amelyet a magyarországi események közvetlen hatásait tárgyaló rész (II. fejezet) és a megtorlást bemutató dokumentumok (III. és IV. fejezet) követ.

Az iratok keletkezési és őrzési helye nagyon változatos: a Román Nemzeti Levéltárban őrzött RKP dokumentumok, a CNSAS-ba (Szekuritate Irattárát Vizsgáló Irattár) őrzött hírszerzési jelentések, magángyűjteményekben őrzött vagy már publikált naplórészletek stb.

Romániában és Magyarországon már eddig is több, a témát tárgyaló dokumentumgyűjtemény jelent meg<sup>3</sup>, azonban ezekkel a dokumentumgyűjteményekkel szemben az újdonságot a kisebbségi helyzetnek az általános román politikai folyamatokba beleágyazva való bemutatása adja, hiszen a Románia 1956-os szerepének elítélése már az idősebb román történészgeneráció részéről is megtörtént

A szerkesztők egy kicsit önmaguknak mondanak ellent a bevezetőben, amikor arról írnak, hogy „a kötet összeállításakor arra törekedtünk, hogy mindenekelőtt a politikai folyamatokat tárjuk fel és értelmezzük”<sup>4</sup>, majd ugyanakkor elismerik, hogy „Románia vonatkozásában a kutatók számára nem biztosított a döntéshozó szervek irattárainak a szisztematikus átvizsgálása”<sup>5</sup>. Mindezek fényében talán megkérdőjelezhető, hogy a szerkesztők meg tudták-e valósítani az önmaguk számára kitűzött áttekintést? El kell ismerni, hogy 2006 augusztusáig<sup>6</sup> valóban nem volt lehetséges az idevonatkozó szisztematikus kutatás. De a kiadvány rendelkezésre álló forrásokból vagy a már publikált iratokból így is egy átfogó és differenciált képet nyújt a politikai folyamatokról.

Általánosságban véve elmondható az erdélyi 56-ról, ismereteink Kolozsvár és értelmiségi központúak. Ennek tudható be, hogy míg az értelmiség körében 56 őszén történt mozgólódások pontosan rekonstruálhatók, addig a Székelyföldön és más vidékeken történt egyéni akciókról, a falusi életvilágok reakcióiról nagyon keveset vagy sok esetben semmit nem tudunk. Ennek a legékeesebb bizonyítéka, hogy milyen nehézségekbe ütközött a Dávid

3 Boca, Ioana: *1956 Un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic*. Fundația Academia Civică, București, 2001.; Lungu, Cornel Mihai – Retegan, Mihai: *1956 – explozia. Percepții române, iugoslave și sovietice asupra evenimentelor din Polonia și Ungaria*. Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.; *Magyar-román kapcsolatok. 1956–1958. Dokumentumok*. (Összeállította Lipcsey Ildikó). Paulus-Publishing Bt –. Nagy Imre Alapítvány, Budapest, 2004.; P. Sebők Anna: *Kolozsvári perek, 1956*. Hamvas Intézet, Budapest, 2001.

4 *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)*. Szerk. Stefano Bottoni (főszerkesztő), László Márton, László Réka, Lázok Klára, Novák Zoltán. Pro-Print Könykiadó. Csíkszereda, 2006, 11.

5 Uo.

6 A 2006 nyarán létrehozott elnöki bizottság tagjainak és szakértőinek volt először a Ceaușescu-rendszer bukása után lehetősége erre.

Gyula vezette próbálkozás, hogy az áldozatokról egy adatbázist készítsenek.<sup>7</sup> Az 1956-os erdélyi vidéki társadalmi viszonyok bemutatására eddig csupán Oláh Sándor csíkszeredai társadalomtörténész tett kísérletet egy udvarhelyi esettanulmányban.<sup>8</sup>

A Bottoni és kollégái által összeállított kötet szakít a Kolozsvár központúsággal, és nagyon sok fontos adalékkal szolgáltat Temesvár és Marosvásárhely esetében is. Azonban a hatalmi csoportra fókuszáló megközelítés továbbra is fennmaradt. Ezt az elitista megközelítést talán csak a Máthé János naplójából közölt részletek törik meg, amelyek a sarkított kommunistaellenes nézeteivel egy teljesen eltérő nézőpontot hoz a gyűjteménybe, és részben talán arra is választ kapunk, hogyan érzékelték a forradalmat az átlagemberek.

A kötet összeállításakor valószínűleg a szerkesztőknek problémát jelentett, hogy jelen pillanatban sincs a román kommunizmusnak egyetlen monografikus feldolgozása sem, ezért több esetben, habár a szerzők csupán egy kisebbségtörténeti munka megírását tűzték ki célul, a bevezető tanulmányban több a román kommunizmus történetét érintő fontos kérdést is meg kellett válaszolni. Egy ilyen fontos kérdés, aminek a megválaszolása nem maradhatott el, hiszen a kötet témáját érintve releváns, az 1958-1959-es terrorhullám. A munka értékét növeli ezek sikeres megválaszolása is.

A kötet erősségét kétségtelenül a Szekuritáте iratainak egy részét őrző (és nem Szekuritáте levéltár, ahogy többen tévesen használják) CNSAS-ból előkerült titkosszolgálati jelentések képezik. Ezekben a jelentésekben a szerkesztők tartózkodtak az ügynökök neveinek a feloldásától, hiszen a cél nem a dekonspirálás volt, hanem a megtorlás folyamatának minél pontosabb és árnyaltabb bemutatása.

Egy alaposan felépített, a magyarázó jegyzetek által olvasmányossá tett kötetet tarthat a kezében az olvasó. A kötet a jól felépített szerkezetével, a bőséges jegyzetapparátusával, a források relevanciájával kiemelkedik a hasonló tematikájú művek közül.

---

7 Dávid: i. m.

8 Oláh Sándor: Hétköznapi társadalmi viszonyok 1956-ban a Székelyföldön. *Székelyföld*. 2006. 10.sz. <http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MzA> [Letöltve: 2006.november.]

